

рішенням законної сили тощо.

Список використаної літератури:

1. Заворотько П.П. Судове рішення [Текст] / П. П. Заворотько, М. Й. Штефан. - Київ : Вид-во Київ. ун-ту, 1971. - 187 с.
2. Заворотько П.П. Процессуальные гарантии исполнения судебного решения [Текст] / П. П. Заворотько. - Москва : Юрид. лит., 1974. - 360 с.
3. Комаров В.В. Основоположні принципи цивільного судочинства //Право України. – 2018. - № 10, С. 14-50.
4. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства. - Х. : Харків юрид. / за заг. ред. В. В. Комаров ; авт. В. В. Комаров [та ін.] , 2008. – 928 с.
5. Юдин А.В., Дашков О.Н. Потенциал применения норм о злоупотреблении правом при рассмотрении споров в сфере интеллектуальных видов спорта органами спортивного арбитража //Вестник гражданского процесса. – 2012. - №6. – С. 220-235.

Данилець Леонід Віталійович

*аспірант кафедри цивільного процесу Національного університету
«Одеська юридична академія»*

**РОЗМЕЖУВАННЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ І
МАТЕРІАЛЬНИМИ ЦИВІЛЬНИМИ ПРАВАМИ У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ**

Україна є правовою державою, у якій визнається і діє принцип верховенства права, що і закріплено у частині 1 статті 8 Конституції України.

Конституційний Суд України в Рішенні від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 визначив поняття верховенства права як панування права в суспільстві, зазначивши про те, що верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. [1]

Одним з елементів верховенства права є принцип правової визначеності. Сутність принципу правової визначеності полягає у чіткості, зрозумілості й однозначності правових норм, зокрема їх передбачуваність та стабільність.

У спеціальному Дослідженні Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційська Комісія; Venice Commission) під назвою «Мірило правовладдя» («Rule of law checklist», розроблене і затверджене на 106-й пленарній сесії 11–12 березня 2016 року), було зазначено, що поняття «право» (law) охоплює не лише конституції, міжнародне право, статутне право та підзаконні акти, а й також – де доречно – суддєстворене право (judge-made law), як-то норми загального права, всі з яких є зобов'язальної природи. Будь-який припис права має бути доступним і передбачуваним (рішення ЄСПЛ у справах

«Achour v. France», заява № 67335/01, п. 42; «Kononov v. Latvia» [ВП], заява № 36376/04, п 185). [2]

Актуальним на сьогоднішній день видається питання розмежування зловживання процесуальними та матеріальними цивільними правами та дослідження вказаного питання вочевидь потребує підтримки науковців.

Вивчення судової практики дає підстави стверджувати про те, що навіть не зважаючи на постійно триваючий процес вдосконалення діючого законодавства України, в процесі розгляду цивільних справ все ж таки виникають складнощі стосовно розмежування зловживання цивільними правами у матеріальному та процесуальному розумінні, що в свою чергу призводить до скасування ухвалених рішень судами апеляційної та касаційної інстанції.

Верховний Суд, як найвищий суд у системі судустрою України, відповідальний за забезпечення сталості та єдності судової практики в Україні. Відповідно до ч. 4 ст. 263 ЦПК України при виборі і застосуванні норм права до спірних правовідносин суд враховує висновки Верховного Суду щодо застосування відповідних норм права. Таким чином, Верховний Суд є своєрідним флагманом для судів апеляційної та першої інстанції в питаннях застосування норм права. Судом касаційної інстанції з розгляду цивільних справ є Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду.

Вміння правильно визначати зловживання процесуальними та матеріальними цивільними правами є запорукою здійснення правосуддя ефективно та постановлення законних судових рішень з належною мотивацією, відповідно до задекларованих задач та принципів цивільного судочинства.

Дослідивши наявні практичні напрацювання з вказаного питання, автор погоджується та зазначає, що зловживання процесуальними правами та зловживання матеріальними правами є абсолютно різними правовими конструкціями, які відрізняються перш за все за змістом, по-друге, правовим регулюванням, по-третє, наслідками щодо їх застосування судами.

Варто зазначити, що питання зловживання процесуальними цивільними правами врегульовано Цивільним процесуальним кодексом України (статті 44 «Недопустимість зловживання процесуальними правами» та окремо положеннями Глави 9 «Заходи процесуального примусу» статті 143-148), в той час як деякі питання зловживання матеріальними цивільними правами містяться у Цивільному кодексі України.

Пунктом 3 частини 2 статті 44 Цивільного процесуального кодексу України передбачено, що залежно від конкретних обставин суд може визнати зловживанням процесуальними правами дії, що суперечать завданню цивільного судочинства, зокрема, подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер. [3]

Якщо подання скарги, заяви, клопотання визнається зловживанням процесуальними правами, суд з урахуванням обставин справи має право

залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання. Таким чином, наслідки зловживання процесуальними правами передбачаються ч. 3 ст. 44 ЦПК України.

Також відповідно до ч. 4 ст. 44 ЦПК України Суд зобов'язаний вживати заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами. У випадку зловживання процесуальними правами учасником судового процесу суд застосовує до нього заходи, визначені цим Кодексом.

Щодо питання зловживання матеріальними цивільними правами, варто детальніше розглянути статті 13 та 16 Цивільного кодексу України.

Статтею 13 Цивільного кодексу України передбачено:

1. Цивільні права особа здійснює у межах, наданих їй договором або актами цивільного законодавства.

2. При здійсненні своїх прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб, завдати шкоди довкіллю або культурній спадщині.

3. Не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах.

4. При здійсненні цивільних прав особа повинна додержуватися моральних засад суспільства.

5. Не допускаються використання цивільних прав з метою неправомірного обмеження конкуренції, зловживання монопольним становищем на ринку, а також недобросовісна конкуренція.

6. У разі недодержання особою при здійсненні своїх прав вимог, які встановлені частинами другою - п'ятою цієї статті, суд може зобов'язати її припинити зловживання своїми правами, а також застосувати інші наслідки, встановлені законом. [4]

Відповідно до ч. 3 ст. 16 Цивільного кодексу України Суд може відмовити у захисті цивільного права та інтересу особи в разі порушення нею положень частин 2–5 ст. 13 цього Кодексу.

Таким чином, наслідками зловживання процесуальними правами є застосування судами положень про залишення відповідної заяви, скарги або клопотання без розгляду або повернення відповідних документів, а наслідками зловживання матеріальними цивільними правами є відмова в захисті цивільного права або інтересу особи, або зобов'язання відповідної особи припинити зловживання правами.

Цікаве та обґрунтоване практичне застосування відмежування понять зловживання процесуальними та матеріальними правами містить Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 03.06.2020 року по справі № 318/89/18, якою рішення суду апеляційної інстанції було скасовано саме через те, що судом було застосовано наслідки зловживання процесуальними правами, хоча насправді мало місце зловживання матеріальними цивільними

правами. [5]

Підґрунтям для проведення подальших досліджень у даному напрямку є необхідність розробки єдиного підходу до визначення критеріїв розмежування зловживання цивільними правами у процесуальному та матеріальному розумінні.

Список використаної літератури:

1. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-пп/2004. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04>
2. Спеціальне Дослідження Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційська Комісія; Venice Commission) під назвою «Мірило правовладдя». URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)007-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)007-ukr)
3. Цивільний процесуальний кодекс України в редакції від 13.08.2020 року. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n228>.
4. Цивільний кодекс України в редакції від 16.10.2020 року. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
5. Постанова КЦС ВС від 03.06.2020 року по справі № 318/89/18. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89675396>

Привиденцев Олександр Геннадійович
аспірант кафедри цивільного процесу Національного університету
«Одеська юридична академія»

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ: ЗАПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Велике значення в сучасних реаліях має використання можливостей обміну інформації через мережу Інтернет та набуває все більш істотного значення електронна форма існування інформації. Електронні докази та проблематика їх застосування в судовому процесі України і досі залишаються дискусійними питаннями в юриспруденції. Саме тому надзвичайно високий рівень розвитку інформаційних технологій спонукав законодавця до надання електронним доказам статусу самостійного засобу доказування порівняно з такими засобами як: письмові та речові докази, показання свідків та висновками експертів. З набранням чинності 15 грудня 2017 року нових редакцій процесуальних кодексів в Україні було здійснено законодавче врегулювання деяких питань, що стосуються електронних доказів. Так, електронні докази були визнані самостійним засобом доказування та попри позитивні моменти, у Цивільному процесуальному кодексі України (далі – ЦПК) й досі недостатньо врегульовані питання, що стосуються порядку подання оригіналів та копій електронних документів, порядку та особливостей дослідження й оцінки таких